

MARTA KOWALSKA
Uniwersytet Wrocławski

Edynburg jako przykład miasta literatury: Edinburgh International Book Festival

Celem artykułu jest przedstawienie Edynburga jako „miasta festiwalu” oraz „miasta literatury”. Szczególną uwagę poświęcam jednemu z dwunastu głównych festiwali odbywających się corocznie w Edynburgu, Edinburgh International Book Festival¹, który zajmuje czołowe miejsce wśród najbardziej rozpoznawalnych wydarzeń literackich na świecie. Warto przyrzeć się realizacji wybranych aspektów słynnego święta książki — może to stanowić inspirujący punkt wyjścia do działań na polskim gruncie promocji literatury.

Rola doświadczeń

W świecie, którego granice wyznaczają głównie możliwości konsumpcji, coraz większą wagę przywiązujemy do przeżyć. Wyjątkowy moment i niepowtarzalne odczucia stały się — jak na ironię — niezwykle cennym towarem.

Lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte XX wieku przyniosły zmianę w naukowym postrzeganiu wypoczynku; pojęcie to przestało być definiowane wyłącznie jako obiektywny paradygmat — wzięto pod uwagę również aspekt subiektywny². To dało nowe możliwości badania zjawiska wypoczynku i związanych z nim przeżyć.

John R. Kelly sformułował popularną do dziś opisową definicję wypoczynku. Zauważał, że to złożone doświadczenie, które może być identyfikowane i zbadane. Każde takie zdarzenie jest jednak nowym tworem zawierającym następujące elementy:

¹ W artykule używam również nazw skróconych: EIBF oraz Edinburgh Book Festival.

² J. Dattilo, Y. Lee, *The Complex and Dynamic Nature of Leisure Experience*, „Journal of Leisure Research” 26, 1994, nr 3, s. 195.

— wypoczynek stanowi decyzję, akt i stan rzeczy. Decyzja to integralna część tego zjawiska;

— wypoczynek to kreacja, produkt decyzji i akcji;

— wypoczynek nie jest stałym, lecz rozwijającym się procesem tworzącym się w danym czasie i miejscu;

— wypoczynek jest usytuowany i konstruowany w ciągle nowym kontekście;

— wypoczynek stanowi produkcję w takim sensie, że jego znaczenie jest zawsze reprodukowane w danej sytuacji, a nie przyswajane z zewnętrznego źródła;

— wypoczynek to akt pełny i złożony, z historią, emocjami, interpretacjami, epizodycznym rozwojem i celem [tłumaczenie własne — M.K.]³.

Uczestnictwo w festiwalu wymaga wielu działań: podjęcia decyzji (na przykład o spędzeniu urlopu w danym miejscu); wyboru wydarzeń; zakupu biletów. Mają tu zastosowanie prawa rynku, dlatego festiwal musi zaprezentować program, który zmotywuje potencjalnych uczestników do podjęcia tych decyzji. Festiwal stanowi formę, która — jak zauważają Vivian Andersen i Richard Prentice — przyciąga turystów poszukujących „poważnego wypoczynku” (ang. *serious leisure*). Przywołując Stebbinsa, stwierdzają, że są to osoby, dla których kulturalne dążenia są formą tworzenia tożsamości, rozszerzeniem wypoczynku i systematycznym dążeniem, podobnym do pięcia się po szczeblach kariery⁴. Jest to więc wypoczynek uwzględniający wysiłek intelektualny, daleki od prostej rozrywki.

Spółeczny wymiar czytania

W społecznej wyobraźni czytanie postrzega się jako indywidualny, intymny akt. Relacja czytelnik–lektura kojarzy się z jednostką, odcięciem się od otoczenia (dosłownym i metaforycznym), skupieniem, statyką. Jak zauważa Elisabeth Long, „samotny czytelnik” jest od dawna obecny w historii — chociażby za sprawą ikonografii. Przywołując dzieła Dürera czy Da Messiny, badaczka zaznacza, że datowana od sztuki wczesnego chrześcijaństwa symbolika rozwijała się aż do XIX wieku: „Tutaj czytelnik, podobnie do tworzącego samotnie pisarza, jest wycofany ze świata, odcięty od społeczności i ludzkich działań. Jest uczonym otaczającym się atrybutami poważnych badań [tłumaczenie własne — M.K.]”⁵. Long uważa, że sytuowanie czytania jedynie w sferze prywatnej prowadzi do zaniedbania nieodłącznego społecznego aspektu, który nazywa „infrastrukturą”. Rozumie przez to naukę czytania i tworzoną przez otoczenie swoistą bazę⁶. Choć odbiór i interpretacja są subiektywne, a przeżycia związane z czytaniem prywat-

³ J.R. Kelly, *Freedom to Be: A New Sociology of Leisure*, Nowy Jork 1987, s. 49.

⁴ V. Andersen, R. Prentice, *Festival as creative destination*, „Annals of Tourism Research” 30, 2003, nr 1, s. 7–8.

⁵ E. Long, *Textual Interpretation as Collective Action*, „Discourse” 14, 1992, nr 3, s. 105.

⁶ *Ibidem*, s. 110.

ne, to społeczeństwo zapewnia książki (definiuje, co jest dostępne), „podpowiada”, co warto czytać oraz uczy, jak czytać⁷.

W ostatnich latach podjęto wiele działań zmierzających do niwelowania przywołanych braków — można mówić o czasach wspólnego doświadczania literatury. Katalizatorem powstania szerszych niż dotychczas społeczności czytelniczych jest bez wątpienia Internet. Zmianę podejścia widać również w prężnie rozwijających się bibliotekach, które — oferując spotkania, projekcje filmowe, warsztaty, gry miejskie i wiele innych wydarzeń — stają się przestrzeniami dostępu. Przejście od pasywności do aktywności prowadzi do zaktualizowanego postrzegania omawianej sfery i jej otwarcia na nowe metody promocji. Już starożytni Grecy i Rzymianie uważali, że literaturę powinno się deklamować i słuchać, a nie czytać w ciszy⁸.

Miasto festiwalu

Festiwal to wyjątkowe wydarzenie, w którym przeżycie wysuwa się na pierwszy plan. Jak zauważa Michael Morgan, festiwal modyfikuje podejście do miejsca u organizatorów i uczestników. Ci ostatni traktują miejsce jako oddzielną przestrzeń, do której przybywają w poszukiwaniu wyjątkowych przeżyć. To doświadczenie może mieć emocjonalne i symboliczne znaczenie nierozzerwalnie wiążące przeżycie z lokalizacją⁹.

Edynburg stanowi doskonały przykład nierozzerwalnego związku między miejscem a wydarzeniem. Nawet hasło przewodnie stolicy Szkocji brzmi „Edinburgh Festival City”¹⁰ („Edynburg — miasto festiwalu”). Nic dziwnego — *Dùn Èideann* jest domem dwunastu międzynarodowych festiwalu¹¹:

1. Edinburgh Art Festival;
2. Edinburgh Festival Fringe;
3. Edinburgh’s Hogmanay (festiwal noworoczny);
4. Edinburgh International Book Festival (festiwal książki);
5. Edinburgh International Festival (najstarszy, najbardziej znany festiwal);
6. Edinburgh International Film Festival (festiwal filmowy);
7. Edinburgh International Science Festival (festiwal nauki);

⁷ *Ibidem*.

⁸ S. Kurschus, *European Book Cultures: Diversity as a Challenge*, Wiesbaden 2015, s. 103.

⁹ M. Morgan, *Festival spaces and the visitor experience*, [w:] M. Casado-Diaz, S. Everett, J. Wilson, *Social and cultural change: Making space(s) for leisure and tourism*, Leisure Studies Association, Eastbourne 2007, s. 113.

¹⁰ *Edinburgh Festival City*, <http://www.edinburghfestivalcity.com/the-city> [dostęp: 20.11.2016].

¹¹ Lista obejmuje największe festiwale. W innych zestawieniach pojawiają się również między innymi Fiddle Festival, Edinburgh’s Christmas, Puppet Animation Festival, Edinburgh International Harp Festival, Edinburgh International Television Festival.

8. Edinburgh Jazz & Blues Festival;
9. Edinburgh Mela (festiwal światowej muzyki i tańca);
10. Imagine Festival (festiwal skierowany do najmłodszych);
11. Royal Edinburgh Military Tattoo (festiwal orkiestr wojskowych);
12. Scottish International Storytelling Festival (festiwal opowiadania);

Większość z nich odbywa się w lipcu i sierpniu, wtedy też ulice zapełniają się tysiącami zwiedzających. Liczby mówią same za siebie — w 2015 roku populacja Edynburga liczyła niecałe pięćset tysięcy mieszkańców, a miasto odwiedziło niemal cztery miliony osób; oznacza to, że w ciągu roku liczba turystów ośmiokrotnie przekroczyła liczbę rezydentów¹². Raport *Edinburgh in numbers 2016* dostarcza dane związane z uczestnictwem w festiwalach i tutaj również wyniki są imponujące: w 2015 roku we wszystkich festiwalach wzięło udział łącznie 3 803 600 osób¹³. Nawet przy uwzględnieniu mieszkańców oraz faktu, że jeden turysta odwiedza więcej niż jeden festiwal — dane pozwalają zrozumieć skalę zjawiska.

Po zakończeniu II wojny światowej wiele europejskich miast wykorzystywało sztukę i kulturę, by wspomóc swoją ekonomiczną i kulturalną odbudowę¹⁴. W roku 1947 odbyła się pierwsza edycja Edinburgh International Festival, w tym samym roku zainicjowano również Edinburgh Festival Fringe i Edinburgh International Film Festival¹⁵. Tak rozpoczęła się „era festiwałów” — kolejne inicjatywy wzbogacały ofertę kulturalną miasta.

Marketingowe i ekonomiczne znaczenie festiwałów jest od dawna ważnym punktem prac władz Edynburga. „The Edinburgh Festivals Strategy” („Strategia dla festiwałów Edynburga”), wdrożona w roku 2001, zakładała współpracę rady miejskiej, przedstawicieli festiwałów oraz innych jednostek w celu osiągnięcia takich założeń, jak rozwój i wsparcie festiwałów, zwiększenie zaangażowania mieszkańców czy wzmocnienie związków między organizacjami¹⁶. To synergiczne podejście okazało się skuteczne, a Edynburg jest obecnie postrzegany jako „miasto festiwałów”. O świadomości potrzeby współpracy świadczą też notki „O nas”

¹² Por. *Edinburgh by numbers 2016*, City of Edinburgh Council, Strategy and Insight, 2016, pkt 1, 40, http://www.edinburgh.gov.uk/downloads/file/7975/edinburgh_by_numbers_2016 [dostęp: 20.11.2016].

¹³ Na podstawie *Edinburgh by numbers 2016*, City of Edinburgh Council, Strategy and Insight, pkt 46, 47, 2016, http://www.edinburgh.gov.uk/downloads/file/7975/edinburgh_by_numbers_2016 [dostęp: 20.11.2016].

¹⁴ S. Waterman, *Carnivals for elites? The cultural politics of arts festivals*, „Progress in Human Geography” 22(1), 1998, s. 64.

¹⁵ *Edinburgh Festival City*, <http://www.edinburghfestivalcity.com/the-city> [dostęp: 19.11.2016].

¹⁶ Por. J. Ali-Knight, M. Robertson, *Festivals and the City: an examination on the influence of festivals on the cultural image and representation of Edinburgh*, [w:] *Proceedings of the Journeys of Expression II: Cultural Festival/Events and Tourism International Festival and Event Association*, 12th Annual European Conference, 6–9.03.2003, Wiedeń, https://www.academia.edu/2119083/Festivals_and_the_City_an_examination_on_the_influence_of_festivals_on_the_cultural_image_and_representation_of_Edinburgh [dostęp: 7.08.2017].

zamieszczane na stronach organizacji — najczęściej znajdują się w nich wzmianki o innych festiwalach. Mimo oczywistej wzajemnej konkurencji poszczególne instytucje są w stanie kooperować dla wspólnego celu — rozslawiania miasta na świecie.

Miasto literatury

Związki Edynburga z literaturą są niezwykle silne. Tutaj urodził się Walter Scott i Arthur Conan Doyle. Tutaj w latach dziewięćdziesiątych XX wieku J.K. Rowling stworzyła pierwszą książkę o Harrym Potterze. Kawiarnie, w których pracowała (The Elephant House oraz Nicolson's Cafe) są stałymi punktami na kulturalnej mapie miasta¹⁷. Inspiracje miastem widać również na kartach książek z Hogwartem w tle. Niezwykle znany szkocki autor kryminałów — Ian Rankin — jest edynburczykiem, co więcej — można go bardzo często spotkać w lokalnym Oxford Bar, gdzie nieraz smutki koi stworzony przez niego inspektor Rebus.

W 2004 roku Edynburg został pierwszym w historii miastem literatury UNESCO (ang. *UNESCO City of Literature*). Na podjętą w 2002 roku decyzję wpłynęła bogata literacka historia miasta (jak na przykład fakt otwarcia tam w 1725 roku pierwszej na świecie biblioteki wypożyczającej książki na zewnątrz) i usytuowanie tu National Library of Scotland, Publishing Scotland, Scottish Poetry Library, Scottish Book Trust. Duże znaczenie miał również fakt bycia gospodarzem Edinburgh International Book Festival — największego na świecie literackiego festiwalu tego rodzaju¹⁸.

Festiwal literacki

Pozytywne efekty festiwali literackich są nie do przecenienia: wpływają zarówno na lokalną rzeczywistość, jak i wspomagają budowanie świadomości kultury książki. Pozwalają na spotkanie ulubionych autorów, zdobycie autografu, odkrycie nowych pozycji, poznanie innych pasjonatów, wysłuchanie odczytów i rozmów, obejrzenie filmów inspirowanych literaturą. Możliwości i — co za tym idzie — motywacji związanych z uczestnictwem w festiwalu literackim jest wiele.

Główną zaletę festiwalu literackiego stanowi jego potencjał publicystyczny — obok targów książki jest to najlepszy sposób dotarcia do nowych czytelników. Europejskie festiwale już dawno stały się gigantycznymi przedsięwzięciami,

¹⁷ *Edinburgh writers* — J.K. Rowling, The Royal Scots Club, 1.02.2016, <https://www.royal-scotsclub.com/edinburgh-writers-j-k-rowling/> [dostęp: 14.08.2017].

¹⁸ *About the Creative City: Edinburgh*, Creative Cities Network, <http://en.unesco.org/creative-cities/edinburgh> [dostęp: 20.11.2016].

w których programach znajdują się zarówno kameralne spotkania, jak i wielkie, wyreżyserowane spektakle. Na poziomie społecznym organizowanie się w grona czytelnicze pozwala na głębszą analizę lektury, wymianę poglądów, a co za tym idzie — lepsze poznawanie otaczającego świata. Przecież każdy z nas znalazł się kiedyś w sytuacji, w której okazało się, że (pozornie) ta sama treść została zinterpretowana całkowicie inaczej, niż przewidywaliśmy.

W książce *European Book Cultures: Diversity as a Challenge* Stephanie Kurschus wśród cech festiwalu literackich wymienia ich chwilowość. Wskazuje, że chociaż myśl ta stoi w sprzeczności z ponadczasowymi wartościami przypisywanymi literaturze, przemijalność i szybkość prezentacji zbliża książkowe wydarzenia do współczesnej kultury¹⁹. Konieczność wyboru spośród setek wydarzeń dodaje przeżyciu wyjątkowości i sprawia, że odbiorca chce stracić jak najmniej. Warto wspomnieć, że autorka jako przykład podaje właśnie EIBF.

Edinburgh International Book Festival

Lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte XX wieku były bardzo ważne dla szkockiej literatury — kryzys połączony z ponowną ewaluacją narodowej estetyki, jej kanonu i autonomii, przyczynił się do odnowy literatury. Wielka Brytania od 1979 roku borykała się z problemami gospodarczymi i konstytucyjnymi, a rząd wydawał się jawnie unikać sformułowania „kultura” na rzecz pojęcia „dziedzictwo”. Powstał dysonans między potrzebą zachowania ciągłości etnicznej a chęcią ponownego napisania historii kultury Wielkiej Brytanii. Jednakże ostatecznie polityka ustąpiła pragmatyzmowi ekonomicznemu. Szkocka kultura zaczęła wiązać się z działaniem, a nie tylko poczuciem przynależności do ojczyzny²⁰. Michael Gardiner, pisząc o strukturalnych symbolach wzrastającej pewności literackiej w „latach post-dziedzictwa” (ang. *post-heritageist years*) wymienia na pierwszym miejscu ustanowienie Edinburgh International Book Festival²¹.

EIBF cieszy dużą renomą. Jak zauważają między innymi badaczka Laura Kostanski i Guy Puzey, podczas gdy targi książki we Frankfurcie czy Londynie są wydarzeniami branżowymi, Edinburgh Book Festival stawia sobie za cel „publiczne celebrowanie słowa pisanego”²².

¹⁹ S. Kurschus, *op. cit.*, s. 104.

²⁰ Ustęp opracowano na podstawie: M. Gardiner, *Arcades — the 1980s and 1990s*, [w:] *Edinburgh Companion to Twentieth-Century Scottish Literature*, red. I. Brown, A. Riach, Edynburg 2009, s. 180–185.

²¹ *Ibidem*.

²² L. Kostanski, G. Puzey, *A Tale of Two Cities of Literature: Toponymic Identity and the Promotion of Edinburgh and Melbourne in the UNESCO Creative Cities Network*, [w:] *Els noms en la vida quotidiana: Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques*, red. J. Donada, Aneks, sekcja 6, Barcelona 2014, s. 1218.

Opisywany festiwal powstał w 1983 roku. Odbyło się wtedy trzydzieści spotkań z autorami²³. Warto dodać, że wówczas w całej Wielkiej Brytanii istniały tylko dwie podobne inicjatywy²⁴. Po czternastu latach formy biennale, od 1997 roku organizowany jest corocznie. W roku 2016 w programie festiwalu znalazło się ponad siedemset wydarzeń²⁵.

Przez trzydzieści trzy lata festiwal gościł takie sławy, jak Margaret Atwood, Neil Gaiman, Etgar Keret, Jo Nesbø, Salman Rushdie i setki innych. Festiwal promuje też szkockich autorów, między innymi Alasdaira Graya, Jamesa Kelmana, Liz Lochhead, Iana Rankina, Alexandra McCall Smitha, Irvina Welsha, J.K. Rowling.

Nie sposób opisać wszystkich wydarzeń związanych z EIBF ani wymienić autorów, którzy spotkali się z czytelnikami przez trzy dekady. Dlatego przedstawiam wybrane subiektywnie wydarzenia/rozwiązania świadczące o wartym naśladowania podejściu do promocji literatury oraz o wpływie, jaki EIBF wywiera na szkockie i brytyjskie społeczeństwo.

Z myślą o młodych odbiorcach

O tym, że organizatorzy EIBF postrzegają młodzież jako przyszłych (lub obecnych) uczestników życia literackiego, świadczy ich stosunek do nastoletnich odbiorców. Spośród setek przykładów warto przytoczyć chociażby wykład Malali Yousafzai, nastoletniej pakistańskiej aktywistki walczącej o równe prawa do edukacji. Wystąpiła ona w Edynburgu w 2014 roku przy okazji premiery swojej drugiej książki *Malala: The Girl who Stood Up for Education and Changed the World*. Jej widownięciem stanowiło sześćset uczniów ze szkockich szkół. Wstrząsająca, lecz inspirująca historia nastolatki (która dwa miesiące później została najmłodszą w historii laureatką pokojowej Nagrody Nobla²⁶), przedstawiona przez młodą autorkę jej rówieśnikom, jest przykładem trafnej decyzji organizatorów — ukazuje dogłębne zrozumienie wagi, jaką literatura i edukacja pełnią w życiu młodego człowieka. Spotkanie odbyło się w ramach skierowanego do szkół programu Baillie Gifford Schools Programme, w ramach którego z myślą o uczniach co roku organizowane są specjalne wydarzenia²⁷.

²³ *Edinburgh International Book Festival*, 2016, <https://www.edbookfest.co.uk/about-us> [dostęp: 20.11.2016].

²⁴ *Edinburgh International Book festival celebrates 30 years*, BBC, 10.08.2013, <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-23578116> [dostęp: 20.11.2016].

²⁵ *Edinburgh International Book Festival*, 2016...

²⁶ *The Nobel Peace Prize for 2014*, 10.10.2014, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2014/press.html [dostęp: 20.11.2016].

²⁷ *Fantastic facts meet fascinating fiction in the Baillie Gifford Schools Programme*, Edinburgh International Book Festival, 29.04.2014, <https://www.edbookfest.co.uk/news/fantastic-facts-meet-fascinating-fiction-in-the-baillie-gifford-schools-programme> [dostęp: 19.11.2016].

Nie-pisarz pisze

Powieści, opowiadania i poezja to formy wymagające, przyciągające konkretnych, nieprzypadkowych czytelników. Celem działań promocyjnych festiwalu jest rozszerzanie jego grup odbiorczych, co musi uwzględniać osoby korzystające z literatury inaczej — na przykład w celach informacyjnych czy dla czystej rozrywki. Dlatego EIBF co roku planuje spotkania z dziennikarzami, sportowcami, blogerami. Na przykład w 2013 roku dyrektor festiwalu Nick Barley uwzględnił w programie spotkania między innymi z basistą Joy Division i New Order — Peterem Hookiem oraz Johnem Taylorem z legendarnego zespołu Duran Duran. Zaznaczył przy tym, że otwarcie się na „autorów, którzy nie zamierzali być autorami” stało się zachętą do odwiedzenia EIBF przez ludzi, których niekoniecznie interesują powieści²⁸. Premiera wspomnień Seana Connery’ego *Being a Scot*, zawierająca dyskusję aktora i współautora książki, Murraya Grigora, była jednym z najbardziej wyczekiwanych i udanych wydarzeń edycji roku 2008.

Program dziecięcy

Dla organizatorów Edinburgh International Book Festival rola edukacji czytelniczej ma wyjątkowe znaczenie. Dlatego program dziecięcy stanowi nurt równie ważny jak program główny. Podzielony na odpowiednie kategorie wiekowe, proponuje szeroki wachlarz wydarzeń dla najmłodszych — od spotkań z pisarzami i ilustratorami, przez śpiewanie, kolorowanie, warsztaty i wiele innych aktywności.

First Book Award

Festiwal stawia sobie za zadanie między innymi promocję nowej anglojęzycznej literatury powieściowej. Nagroda First Book Award skierowana jest do prezentowanych na EIBF debiutantów oraz autorów książek po raz pierwszy przetłumaczonych na język angielski. Publikowana co roku lista książek, na które można głosować, uwzględnia też młodych twórców. Jak zaznaczają organizatorzy, ważne jest, że to festiwalowa publiczność wskazuje zwycięzcę — dzięki temu nagroda wyróżnia się na tle innych literackich rywalizacji²⁹.

²⁸ *Edinburgh International Book festival celebrates 30 years...*

²⁹ *First Book Award*, Edinburgh International Book Festival, <https://www.edbookfest.co.uk/the-festival/first-book-award> [dostęp: 20.11.2016].

Unbound

Jak niemal każdy edynburski festiwal, EIBF ma „dziką” stronę. Unbound to darmowy festiwal wewnątrz festiwalu, którego głównym założeniem jest skłonienie pisarzy do rozprawiania o swej twórczości na nowe sposoby. W jego ramach porusza się również tematy kontrowersyjne — dobry przykład stanowi pierwsze wydarzenie Unbound w 2016 roku zatytułowane „A Night in the Gutter: McSex”, w ramach którego znani i mniej znani autorzy odczytywali opisy scen erotycznych ze szkockiej literatury różnych czasów — od Roberta Burnsa po Irvina Welsha³⁰. Takie spojrzenie na literaturę — zakładające dystans, rozluźnienie, humor i prowokację — dobrze wpływa na poprawę wizerunku wśród młodych ludzi — hermetyczna impreza literacka przeobraża się w wydarzenie, w którym warto uczestniczyć. Nawet opis zapowiada przysłowiowy „luz”:

Zaopatrzyć się w drinka, usiąść wygodnie i dać się wciągnąć w wieczór pełen gry słów, muzyki, śmiechu i nie tylko. [...] Oczekuj niespodzianek — nie oczekuj konwencjonalnego literackiego spotkania [tłumaczenie własne – M.K.]³¹.

Nowe technologie

W pierwszych akapitach tego artykułu powtórzyłam znaną prawdę o wpływie Internetu na rozwój współczesnych społeczności czytelniczych. W działaniach EIBF z łatwością znajdziemy potwierdzenie tej tezy. W jednym z festiwalowych projektów 2016 roku zaproszono pięćdziesięciu znanych pisarzy książek dla dzieci i młodzieży do napisania krótkich opowiadań i esejów na temat „Elsewhere” (z ang. „gdzie indziej, w innym miejscu”). Następnie wszystkie prace udostępniono na stronie festiwalu. Można je pobrać w formacie pdf lub jako pliki audio — wielu autorów zdecydowało się bowiem nagrać napisane przez siebie teksty.

Warto przytoczyć również pionierskie wydarzenie z udziałem dwóch kanadyjskich pisarek — Margaret Atwood oraz Alice Munro. Podczas festiwalu w 2007 roku zaprezentowano Long Pen — wymyślony przez Atwood proces, dzięki któremu osoba znajdująca się nawet daleko od miejsca wydarzenia może przy użyciu Internetu podpisywać książki. „Aktorkami” były pisarki — Atwood w Edynburgu i Munro w Kanadzie. Rozmawiały o mającej wówczas premierę książce przyszłej noblistki *The View from Castle Rock*. Następnie kilkoro wylosowanych czytelników otrzymało „futurystyczne” autografy od przebywającej za

³⁰ L. Dempster, *Opening Edinburgh International Book Festival*, The Wheeler Centre, 17.08.2010, <http://www.wheelercentre.com/notes/dc666ede16f1> [dostęp: 20.11.2016].

³¹ *Unbound*, Edinburgh International Book Festival, <https://www.edbookfest.co.uk/the-festival/whats-on/themes/unbound> [dostęp: 19.11.2016].

oceanem Munro³². Podczas tej samej edycji technikę składania autografów przy pomocy Long Pen zastosował amerykański pisarz Norman Mailer³³.

Wpływ społeczny

Organizatorzy zaznaczają na stronie internetowej wagę odbywających się podczas festiwalu debat i dyskusji. Literatura traktowana jest tam jako punkt wyjścia do rozważań o współczesnym świecie. I rzeczywiście, aktualne tematy zawsze znajdują miejsce na EIBF. W 2015 roku w ramach „Amnesty International Imprisoned Writers Series” („Amnesty International dla uwięzionych pisarzy”) każdego dnia festiwalu rozmawiano o pisarzach skazanych i uwięzionych za ich słowa, myśli i opinie.

W roku 2016 jedną z najbardziej zaciętych debat festiwalu okazała się dyskusja dotycząca twórczości młodych powieściopisarzy. Punkt wyjścia stanowiło pytanie „jak zdefiniować tak zwany *young adult fiction*?”. Podczas rozmów z udziałem Frances Hardinge, Marcusa Sedgwicka, Anthony’ego McGowana czy Simona Mayo pojawiły się kontrowersyjne stwierdzenia³⁴, które okazały się katalizatorami dla rozważań nad problemem umiejscowienia stosunkowo młodego (sic!) nurtu w kanonie literatury. To jeden z wielu przykładów wpływu, jaki festiwal wywiera na otaczającą rzeczywistość. Wszystko dzięki dobieraniu odpowiednich prelegentów, angażowaniu publiczności, poruszaniu aktualnych, interesujących tematów. Dzięki takim działaniom literatura przekracza ramy okładek i oddziałuje na świat.

Zaprezentowane przykłady ukazują jedynie niewielki urywek festiwalowej oferty — przeglądając relacje i programy, można na każdym kroku natknąć się na organizacyjne i koncepcyjne perełki. Warsztaty czytania mangi, spektakle teatralne, występy muzyczne i improwizacje to tylko niektóre fascynujące przedsięwzięcia literackiej stolicy kultury. W Edynburgu również klasyczne rozmowy, debaty, czytania i spotkania nabierają niesamowitego charakteru. Uważam, że organizatorzy Edinburgh International Book Festival kierują się jedną ważną zasadą — słuchają: gości, czytelników, współczesności. Chcą, żeby literatura stała się z życiem, symbolizowała je, służyła lepszemu zrozumieniu drugiego człowieka, samego siebie, świata. Dzięki temu unikają ograniczeń, nie zamykają

³² *First Book Award*, Edinburgh International Book Festival, <https://www.edbookfest.co.uk/the-festival/first-book-award> [dostęp: 20.11.2016].

³³ S. Carrell, *Videolink appearance for Norman Mailer at the Edinburgh festival*, The Guardian, 15.06.2007, <https://www.theguardian.com/books/2007/jun/15/edinburghfestival2007.edinburghfestival> [dostęp: 20.11.2016].

³⁴ Por. S. Cain, *‘90% of YA is crap’: the debate that dominated the Edinburgh book festival*, The Guardian, 29.08.2016, <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2016/aug/29/90-of-ya-is-crap-the-debate-that-dominated-the-edinburgh-book-festival> [dostęp: 22.11.2016].

się w niepotrzebnych schematach. Fakt, że z roku na rok EIBF przyciąga setki tysięcy miłośników książek, świadczy o tym, że dobry festiwal literacki celebryje te same wartości, które towarzyszą dobrej literaturze.

Bibliografia

- About the Creative City: Edinburgh*, Creative Cities Network, <http://en.unesco.org/creative-cities/edinburgh> [dostęp: 20.11.2016].
- Ali-Knight J., Robertson M., *Festivals and the City: an examination on the influence of festivals on the cultural image and representation of Edinburgh*, [w:] *Proceedings of the Journeys of Expression II: Cultural Festival/Events and Tourism International Festival and Event Association*, 12th Annual European Conference, 6–9.03.2003, Wiedeń, https://www.academia.edu/2119083/Festivals_and_the_City_an_examination_on_the_influence_of_festivals_on_the_cultural_image_and_representation_of_Edinburgh [dostęp: 7.08.2017].
- Andersen V., Prentice R., *Festival as creative destination*, „Annals of Tourism Research” 30, 2003, nr 1.
- Cain S., ‘90% of YA is crap’: the debate that dominated the Edinburgh book festival, *The Guardian*, 29.08.2016, <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2016/aug/29/90-of-ya-is-crap-the-debate-that-dominated-the-edinburgh-book-festival> [dostęp: 22.11.2016].
- Carrell S., *Videolink appearance for Norman Mailer at the Edinburgh festival*, *The Guardian*, 15.06.2007, <https://www.theguardian.com/books/2007/jun/15/edinburghfestival2007.edinburghfestival> [dostęp: 20.11.2016].
- Dattilo J., Lee Y., *The Complex and Dynamic Nature of Leisure Experience*, „Journal of Leisure Research” 26, 1994, nr 3.
- Dempster L., *Opening Edinburgh International Book Festival*, *The Wheeler Centre*, 17.08.2010, <http://www.wheelercentre.com/notes/dc666ede16f1> [dostęp: 20.11.2016].
- Edinburgh by numbers 2016*, City of Edinburgh Council, Strategy and Insight, 2016, http://www.edinburgh.gov.uk/downloads/file/7975/edinburgh_by_numbers_2016 [dostęp: 20.11.2016].
- Edinburgh Festival City*, <http://www.edinburghfestivalcity.com/the-city> [dostęp: 20.11.2016].
- Edinburgh International Book festival celebrates 30 years*, BBC, 10.08.2013, <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-23578116> [dostęp: 20.11.2016].
- Edinburgh International Book Festival*, 2016, <https://www.edbookfest.co.uk/about-us> [dostęp: 20.11.2016].
- Edinburgh writers — J. K. Rowling*, *The Royal Scots Club*, 1.02.2016, <https://www.royalscotclub.com/edinburgh-writers-j-k-rowling/> [dostęp: 14.08.2017].
- Fantastic facts meet fascinating fiction in the Baillie Gifford Schools Programme*, *Edinburgh International Book Festival*, 29.04.2014, <https://www.edbookfest.co.uk/news/fantastic-facts-meet-fascinating-fiction-in-the-baillie-gifford-schools-programme> [dostęp: 19.11.2016].
- First Book Award*, *Edinburgh International Book Festival*, <https://www.edbookfest.co.uk/the-festival/first-book-award> [dostęp: 20.11.2016].
- Gardiner M., *Arcades — the 1980s and 1990s*, [w:] *Edinburgh Companion to Twentieth-Century Scottish Literature*, red. I. Brown, A. Riach, Edynburg 2009.
- Kelly J.R., *Freedom to Be: A New Sociology of Leisure*, Nowy Jork 1987.
- Kostanski L., Puzey G., *A Tale of Two Cities of Literature: Toponymic Identity and the Promotion of Edinburgh and Melbourne in the UNESCO Creative Cities Network*, [w:] *Els noms en la vida quotidiana: Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques*, red. J. Donada, Aneks, sekcja 6, Barcelona 2014.

- Kurschus S., *European Book Cultures: Diversity as a Challenge*, Wiesbaden 2015.
- Long E., *Textual Interpretation as Collective Action*, „Discourse” 14, 1992, nr 3.
- Morgan M., *Festival spaces and the visitor experience*, [w:] M. Casado-Diaz, S. Everett, J. Wilson, *Social and cultural change: Making space(s) for leisure and tourism*, Leisure Studies Association, Eastbourne 2007.
- The Nobel Peace Prize for 2014*, 10.10.2014, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2014/press.html [dostęp: 20.11.2016].
- Unbound*, Edinburgh International Book Festival, <https://www.edbookfest.co.uk/the-festival/whats-on/themes/unbound> [dostęp: 19.11.2016].
- Waterman S., *Carnivals for elites? The cultural politics of arts festivals*, „Progress in Human Geography” 22(1), 1998.

Edinburgh as an example of a city of literature: Edinburgh International Book Festival

Summary

The aim of the article is to introduce Edinburgh as a “city of literature”. Special attention was paid to the Edinburgh International Book Festival. The author analyses selected aspects of the famous book celebrations, highlighting their innovation and impact on the surrounding reality.

KEYWORDS: Edinburgh, festival, literature